

Шаблистий Володимир Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 3
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Події останніх років в Україні зумовили постановку низки соціальних запитів на реформи. За їх виконанням та втіленням у життя пильно стежить в тому числі прогресивне міжнародне співтовариство. За різними об'єктивними показниками однією з найперспективніших є реформа МВС України – перетворення міліції з карально-репресивного органу на Національну поліцію з максимально можливими сервісними функціями. Про це свідчить ст. 2 «Завдання поліції» Закону України «Про національну поліцію» [1]. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Як видно із наведених завдань поліції, значна їх частина пов'язана з реагуванням на протиправну поведінку окремих людей, найнебезпечнішим видом якої є злочин. Саме ця сфера поліцейської діяльності має бути максимально регламентована у нормативно-правових актах, оскільки стосується значних обмежень прав і свобод людини і громадянина. У зв'язку із цим слід детально проаналізувати положення тих законодавчих актів, що стосуються кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності.

Певним знаменником такої роботи буде авторське визначення поняття «кримінально-правове забезпечення» як сукупності правових норм, що регламентують правові взаємини та юридичний статус учасників кримінально-правових відносин та інших зацікавлених осіб, що полягає у створенні надійних умов для вільної реалізації ними своїх прав і свобод, а також у гарантуванні виконання обов'язків та яке здійснюється суб'єктами, наділеними повноваженнями щодо створення і застосування норм кримінального закону [2, с. 211].

Під час викладання начальної дисципліни «Кваліфікація злочинів та застави кримінального провадження» для патрульної поліції м. Дніпропетровськ на базі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ автор нашоствхнувся на колізії кримінально-правового забезпечення у повноважен-

нях саме представників цього підрозділу. Йдеться про таке.

Стаття 38 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає такий превентивний поліцейський захід, як проникнення до житла чи іншого володіння особи.

1. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

3. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

Буквальне тлумачення такої норми закону дає достатні повноваження будь-якому поліцейському або припинити злочин, або затримати злочинця. Разом з тим положення Кримінального процесуального кодексу [3] свідчать про абсолютне протилежне (ст. 233 Проникнення до житла чи іншого володіння особи: «3. Слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді».

Ось у цьому і полягає колізія: два закони по-різному регулюють відносини у сфері дозволеного порушення недоторканності житла. Звичайно, за словами великих, головною істиною є практика, тому на практиці наділені правом поліцейські, які щоденно затримують злочинців, фактично позбавлені законної можливості затримати людину, яка сховалася від переслідування у певному приміщенні, або можливості припинити певний злочин (крики про допомогу з-за закритих дверей квартири чи будинку). Сьогодні у жодному нормативно-правовому акті не визначено процедурні питання, пов'язані зі складанням протоколу про проникнення до житла (якою посадовою особою повинен складатися протокол, його зміст, порядок обліку та термінів зберігання органами поліції тощо). За аналогією закону повинні застосовуватися положення КПК щодо протоколів, проте суб'єктний склад його обмежений лише слідчим Національної поліції, а не будь-яким поліцейським.

Більш того, важко уявити собі слідчого, який до 90% робочого часу проводить у службовому кабінеті, а тепер безпосередньо переслідує підозрюваного у вчиненні певного злочину. Ще більш нереальною, навіть анекдотичною, є така ж ситуація із прокурором будь-якого рівня.

Отже, поліцейський, який не є слідчим, переслідуючи злочинця, начебто має право проникнути до його житла у випадку переховування там останнього. Таке право гарантоване одним законом, проте заборонене іншим. Конституційний принцип презумпції невинуватості гласить, що всі сумніви у кримінальному провадженні трактуються на користь особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. У зв'язку з цим розглядуване затримання злочинця у перспективі може бути визнаним незаконним із відомими всім наслідками (хоча у ст. 162 КК України [4] йдеться про незаконне проникнення до житла).

На суб'єктивне переконання автора, поліція (крім слідчих, які безпосередньо переслідували злочинця), на даний час не має права проникати до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду. По-перше, переслідуючи, головне наздогнати та затримати. По-друге, у випадку переховування злочинця у певному приміщенні слід забезпечити його охорону, викликати слідчо-оперативну групу, керівник якої має прибути на місце події із відповідним рішенням суду.

Єдине можливе проникнення до житла у цьому випадку для будь-якого поліцейського – це на підставі п. 3 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про національну поліцію»: припинення злочину, що загрожує життю осіб, які перебувають у житлі або іншому володінні. Тут в тому числі слід керуватися правилами крайньої необхідності як обставини, що виключає злочинність діяння (ст. 39 КК України), оскільки шкода, яка може бути заподіяна власнику житла, буде явно меншою – врятоване життя або здоров'я особи, яка кликала про допомогу. Після такого проникнення працівник поліції повинен викликати слідчо-оперативну групу. Тільки слідчий, приїхавши на місце події, крім протоколу його огляду, має скласти протокол про проникнення до житла з дотриманням вимог КПК України.

У перспективі вкрай важливим є внесення змін та доповнень до ст. 233 КПК України «Проникнення до житла чи іншого володіння особи»:

«3. Слідчий, прокурор, *інша уповноважена особа* має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках...».

Звичайно, під іншою уповноваженою особою в першу чергу слід розуміти працівника поліції, який реалізує свої повноваження щодо законного порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи.

1. Про Національну поліцію України : Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

2. Шаблистий В. В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження : монографія / В. В. Шаблистий. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ : Ліра ЛТД, 2015. – 420 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10. – Ст. 88, з наступними змінами і доповненнями.

4. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.